Om Tendens-Romanen

Förord till den elektroniska utgåvan

Under arbete...

Om Tendens-Romanen. ------------ Afhandling som med vidtberömda Philos. Facultetens tillstånd under inseende af MAG. PEHR DAN. AMAD. ATTERBOM Professor i Ästhetiken och Vitterheten, R idd. af K. N. O. En af de Aderton i Svenska Akademien, Ledamot af Kongl. Vet. Soc. i Upsala och åtskilliga Lärda Samfund för Philosophiska Graden författad och utgifven af EDVARD FLYGARE af Vestmanl. Nation kommer att offentligen försvaras på Gustavianska Lärosalen den 5 Juni 1851 p. v. t. c. m. -------------------- Upsala 1851. P. Hanselli.Om Tendens-Romanen.

1. Likasom romanen otvifvelaktigt är nära nog den enda konstform, i hvilken vår tids poesi rör sig med friskare och kraftigare anda, och ej blott reproducerar det redan förut fram bringade, torde man äfven medgifva att just inom den förstnämndas område tendensromanen företrädesvis förtjenar vår uppmärksamhet såsom den vigtigaste och för vår tid mest karakteristiska företeelsen inom skönlitteraturen. Men på samma gång som den bearbetats af våra största snillen, som den är det klaraste och sannaste uttryck för både samtidens gemensamma idéer och de särskilta nationaliteternas kulturförhållanden, som den är den populäraste, ja nära nog den enda populära diktart — på samma gång har också öfver den blifvit uttalad en nära nog enhällig förkastelsedom från den vetenskapliga kritikens målsmän. Denna motsägelse förtjenar att lösas, och äfven det svagaste bidrag till en sådan lösning torde, så länge ämnet ej rikhaltigare och af större förmågor blifvit bearbetadt, icke vara utan en viss rätt till uppmärksamhet.

Det är således vår afsigt att genom utredande af tendensromanens begrepp och besvarande af de hufvudsakliga anmärkningar, som blifvit gjorda mot densamma, söka vindicera dess tillbörliga plats inom ästhetiken, samt genom en kort historik uppvisa den såsom på engång en nödvändig produkt och det sannaste uttryck af de idéer, som lefva i och röra samtiden.2. Det torde till en början vara nödigt att definiera tendensromanen. Den är en roman hvari en tendens uttalas — derom äro alla ense. Men hvilken tendens? Månne hvilken som hälst? Svårligen, ty då skulle kritikasterna i en och samma förkastelsedom innesluta alla romaner. Man lärer nämligen knappast kunna upleta någon enda, hvari icke *någon* tendens lätteligen kan uppvisas. Författaren tecknar än den eller den egenskapen och dess nödvändiga följder under olika förhållanden, eller visar han huru brottet alltid om än sent nås af den straffande rättvisan, eller huru timliga fördelar ej kunna tillfredsställa själens och hjertats behof, eller huru . . . kortligen han söker framställa och bevisa någon moralisk sanning. — ”Men”, invänder man, ”man har icke rättighet att från den omständigheten att i ett konstverk någon viss sats framträder och visar sig såsom riktig, sluta dertill att detta varit konstnärens syftemål. Detta var ej något annat än den tillfredsställelse, som sjelfva den ästhetiska produktionen skänker, om än konstnären så att säga omedvetet framställt de djupaste sanningar, och totalintrycket af sjelfva konstverket utom den ästhetiska njutningen äfven bibringa en öfvertygelse.” Välan, allt detta erkänna vi gerna; men hvarföre då sluta till någon biafsigt hos författaren till en tendensroman. I denna likasom i hvarje roman måste dock nödvändigt framställas karakterer och händelser, och det är Väl från dem, icke från något särskilt tillkännagifvande af författaren, som så väal den vanlige läsaren som den vetenskaplige kritikern har att draga sina slutsatser om de i boken möjligen befintliga tendenser.

Men just emedan en sådan blott och bart sedlig tendens tillkommer eller åtminstone borde tillkomma hvarje roman, kan det icke vara en sådan, som är karakteriserande för tendensromanen och i kritikens ögon utgör dess

förnämsta lyte.

Hvad som bör förstås med en tendensroman skulle måhända lättast framlysa genom en kort exposé af de utmärktaste alstren inom denna genre; men för att ej allt för mycket anticipera på den ifrågavarande historiken torde vi här få ätnöja oss med att fasthålla,3det tendensromanen är en roman, i hvilken författaren söker bibringa läsaren en viss öfvertygelse i någon social fråga. Åtminstone för närvarande anse vi denna förklaring riktig — framtiden kan framställa nya frågor och — om den för deras lösande å poesiens väg bibehåller samma konstform — möjligen gifva ordet tendensroman en något modifierad betydelse.

3. Det förnämsta, ständigt återkommande och närmast för handen liggande inkastet mot tendensromanen är just det att den har en tendens. ”En dikt”, säger man, ”är icke mera ett konstverk, så snart en annan afsigt än dess frambringande för sin egen skull legat till grund för dess produktion. Jemte det rent ästhetiska syftemålet kan icke något annat ingå i konstproduktionen utan att densamma derigenom urartar eller rent af upphäfves.” — Denna anmärkning tyckes så till vida riktig, som den omedelbarligen härflyter ur sjelfva definitionen på den ästhetiska förmågan. Men den beror på en alltför ensidig och ofullständig uppfattning. Våra filosofer medgifva nämligen uttryckligen att den ästhetiska förmågan lika litet som den theoretiska eller praktiska någonsin framträder fullkomligt isolerad. Vi kunna endast uppfatta menniskoanden såsom *företrädesvis* riktad åt det ena eller andra hållet. Så framträder den såsom öfvervägande ästhetisk blott då när de begge andra hufvudriktningarne icke äro *herrskande*. Men då menniskoanden icke består af trenne delar, utan af oss endast uppfattas såsom verkande inom trenne sferer eller rättare med trenne, för vår uppfattning skiljaktliga, ändamål, hvilkas gränsskilnader torde blifva svåra att vid hvarje tillfälle skarpt och bestämdt uppdraga och hvilka oupphörligen slå öfver i hvarandra, torde det blifva vanskligt att begära en såder rent och oblandadt ästhetisk själsriktning hos konstnären. Han är ju dock äfven menniska, han lefver i ett samhälle, hvars förtjenster och brister nödvändigt måste falla honom i ögonen, han är tänkande och måste i följe af sin natur fälla omdömen och fatta öfvertygelser öfver hvad han ser utom sig. Äfven då han befinner sig i den möjligast oblandade ästhetiska sinnesstämning, göra dock de yttre föremålen ovilkorligen ett visst intryck på honom, han kan icke helt och hållet abstrahera från sina egna iakttagelser och reflexioner, och om än omedvetet måste de dock framträda i det konstverk, som han frambringar. Om han till föremål för ästhetisk behandling väljer ett ämne ur samtiden, måste nödvändigt dennas hufvudfrågor, så till vida som de för öfrigt ingripa i de handlande personernas karakterers och lifs utveckling, sväfva för hans själ, och deras lösning på ästhetisk väg är det, som blir bokens tendens.

4. ”Men”, invänder man, i tendensromanen degraderas konsten. Från ändamål göres den till ett medel för uppnåendet af en för det skönas sfer främmande afsigt. Man vill uppnå ett visst syfte — inskärpandet af en politisk doktrin, bevisandet af en dogm, förhatliggörandet af ett visst samhälls-skick eller oskick — och man kastar öfver sina räsonnemanger en alltför genomskinlig poetisk omklädnad, man förnedrar konsten till en täckmantel för egennyttiga motiver.” — Till en början torde vi få upprepa hvad vi redan förut yrkat, det nemligen man af sjelfva diktens innehåll har att bedömma huruvida den är en tendensroman eller icke. Ty hvarje annan utgångspunkt vore onaturlig och skulle dessutom högst sällan erbjuda sig. Men lika litet som från den omständigheten att gatorna äro våta kan slutas till att det har regnat, lika litet kan man från det att någon viss sats i boken blifvit bekräftad med visshet sluta till att detta varit författarens afsigt, om än en dylik förmodan kan förefalla sannolik. Är således ngenting för öfrigt ur ästhetisk synpunkt mot ett arbete att anmärka så torde det ej billigtvis böra fördömmas blott på en osäker förmodan att författaren till dess produktion föranletts af icke-ästhetiska motiver. Det är således sjelfva dikten, icke författarens afsigt vi hafva att betrakta. Är det då omöjligt att en tendensroman kan vara en värdig konstprodukt? Att besvara denna fråga med *ja* torde vara förhastadt. Vi medgifva visserligen att tendensromaner finnas, der den så att säga didaktiska afsigten blifvit helt ochhållet öfvervägande och der således karakterernas konsecquens, händelsernas sannolikhet och formfulländningen i allmänhet blifvit våldförda för att kunna göra den åsyftade tendensen gällande; men är det väl nödvändigt att detta förhållande alltid skall äga rum? Förekomma ej dylika fel i romaner af hvarje slag och kunna de icke lika väl i tendensromanen undvikas? Vi hafva dock derpå lysande prof *). Icke heller lär väl konsten förnedras derigenom att den bibringar en riktig öfvertygelse, att den framställer en sanning. Nej, ty vi halva christligt-

religiösa konstverk, hvilkas värde icke blifvit bestridt. Men det finnes kanhända sanningar, hvilka icke få poetiskt bearbetas . . . Detta leder oss in på en ny fråga.

5. Man har nämligen bestridt att politiska och sociala förhållanden äro tjenliga ämnen för ästhetisk behandling. Vi anmärka till en början att ganska goda auktoriteter finnas att åberopa, hvilka icke ansett konsten böra inskränkas inom en viss sfer, utan tilltrott den i sig äga nog mycken kraft och lyftning att rena och till ett konstverk bearbeta hvarje i verkligheten framträdande stoff. I sjelfva verket, då vetandets och den praktiska handlingens män anse sig hemmastadda på hvarje fält, som den menskliga forskningen och erfarenheten erbjuder deras verksamhet, hvarföre skulle poeten ensam qvardröja inom det förgångnas redan multnade verld eller hans egen fantasie's hägringar? Har då icke han till föremål för sin verksam

*) Vi anföra såsom sådana Göthes Wilhelm Meister och Wahlverwandtschaften, men anse oss derutinnan böra stödja oss på Auktoriteter. Theodor Mundi yttrar i sina föreläsningar öfver samtidens litteratur: "I Wilhelm Meister är det det tyska umgängeslifvets former, som skola nybildas, och i Wahlverwandtschaften är det sedlighetens conflicter, som utveckla sig ur de sociala culturförhållandena såsom ett tragiskt faktum." Se vidare i Lénströms öfversättning pag. 11-20. "Hvad Göthe beträffar har man ej rätt att ana att han uti "die naturliche Tochter" velat göra en stor och för samhällslifvet vigtig sanning gällande, och kan man ej vara förvissad, att han afsett sådant uti "die Wahlverwandtschaften", hvilken roman ehuru hittills klandrad för sin tendens, dock inför konstens domstol blifvit ansedd för ett mästerstycke. *A. T. Wistrand* uti uti Frey för 1846 pag. 362.het och sträfvan detsamma, som tänkaren och den i lifvet handlande menniskan, nämligen slägtets förädling och gradvisa höjande, om han än på olika väg söker nå detta mål? Hafva icke alla i syfte *det absoluta*, som är ett och helt, om det än af oss uppfattas ibland såsom del högsta *sanna*, ibland såsom det *goda* eller *sköna,* likasom det realiseras uti *begreppet, handlingen* eller den yttre *formen.* — Men vi vilja närmare ingå på ämnet. Hegel har anmärkt om Sokratis död att den är det värdigaste ämne för tragisk behandling, just derföre att de begge parterna, domstolen och den vise, hvardera från sin synpunkt hade rätt. Denna tragiska konflikt mellan tvenne personligheter (hvilken enligt vår tanke är oändligen mera lämplig för artistisk behandling än någon olycklig menniska, som slag på slag nedergöres af det tragiska fatum eller slumpens opåräknade anfall) återfinnes just i den moderna tendensromanen. Det är här samhället som spelar domstolens och individen, som inträder i Sokratis rol. Begge hafva rätt: samhället vill bibehålla och försvara okränkta sina engång antagna och sanktionerade institutioner; men individen reser sig emot dem, emedan de, enligt hans öfvertygelse, våldföra och hindra hans naturliga rättigheter såsom menniska. Det är individen här, likasom Sokrates i den forntida tragedien, som dukar under; men han dukar under för en idé, hvilken, om den är sann, genom hvarje martyr erhåller ett friskare och kraftigare lif. Är nu detta ämne ovärdigt poetisk behandling, så veta vi sannerligen ej hvar en konstnär skall hämta ett sig och konsten värdigt stoff. — De sociala konflikterna gifva icke blott anledning till tragisk behandling, man lär väl svårligen finna något tacksammare ämne för snillet att i humor upplösas. De många i verkligheten framträdande förvändheterna och dårskaperna torde väl värdigare beles än diktade löjligheter och futtigheter. Svårare blir det för den lyriska poësien att bearbeta politiska och sociala frågor: de blifva der *) för abstrakta och sakna åskådlighet; men i romanen

*) Såsom i Herwegh's så mycket både enthusiastiskt prisade och bittert fördömda dikter.kan detta fel undvikas; den hämtar sina bilder ur den lefvande verkligheten och söker göra intryck icke genom hårdragna reflexioner eller känslosamma utrop utan genom karakterer och händelser, hvilka i enlighet med den faktiska verkligheten blifvit uppfunna och utförda.

6. Vi hafva hittills med flit icke tagit i betraktande en synpunkt ur hvilken tendensromanen ganska ofta bedömmes. "Då ni vill framställa en sanning eller vinna proselyter för er öfvertygelse", säger kritikern till romanskribenten, "hvarföre gör ni icke detta i en af handling, som vore den bäst passande form." Romanförfattaren svarar vanligen härpå: "Jag skulle göra så, om icke afhandlingarne hade det felet att aldrig blifva lästa." Men, ehuru det är sannt att både de akademiska och icke-akademiska afhandlingarnes läsare inskränka sig till ett jemförelsevis ganska ringa antal personer, hvilka äga eller åtminstone göra anspråk på

vetenskaplig bildning, torde konstnären dock ej behöfva framställa denna förargliga sanning. Han har till hands ett vida kraftigare och mera förhanden liggande argument. Han kunde säga att han ej är en lärd utan en skald, att det icke tillhör honom att vetenskapligt och logiskt bevisa vissa theser, utan att med sin fantasis tillhjelp göra de i hans inre sig rörande idéerna lefvande och fruktbärande, derigenom att de, realiserade i konstverkets form, göra intryck på läsarens tankar och känslor.

7. Vi gå nu till tendensromanens historik, men nödgas på förhand afsäga oss hvarje anspråk på någon slags fullständighet eller ens sträfvande efter en sådan i afseende pä de särskilta författarne; någonting dylikt ligger helt och hållet utom vår plan och de gränser, vi för vår afhandling utstakat. Vi få således aånöja oss med att i yttersta korthet teckna tendensromanens uppkomst och med några få ord karakterisera de förnämsta heroerna inom denna genre.

Hvad nu tendensromanens uppkomst beträffar torde vi rättast böra hänföra den till år 1830, ehuru man visserligen skulle kunna återföra den till denförsta fransyska revolutionen med den derifrån härrörande totala ombildningen af både samhällskick och litteratur. Ty ej blott för verldshistorien utan äfven för litteraturhistorien började med året 1789 en ny tideräkning. Men då vi till utgångspunkt välja 1830, är det derföre att bourgeoisien, med hvars historia tendensromanen är på det närmaste förknippad, uti Julirevolutionen firade en lysande seger, då den uppsatte på thronen Ludvig Filip, hvilken i ordets hela bemärkelse var en borgare-konung. — Under tiden mellan den absoluta monarkiens störtande och den konstitutionellas upprättande i Frankrike hade de inre sociala förhållandena undergått väsentliga förändringar utan att få en stadgad form; ty på en hastig förstöring följde, såsom alltid, ett långsamt nedsjunkande af enskilta, icke på samma gång som det redan fallna nedrifna delar, och återuppbyggandet på en fast och fri grund hindrades genom dessa ruiner. Framför allt hade familjelifvet, det om än ej enda dock vigtigaste sedliga elementet i det borgerliga samhället lidit en mäktig förändring, hvarigenom en stor förvirring medfördes och åt samtidsromanen ett rikt och poetiskt stoff erbjöds till bearbetande. Med och genom revolutionen blef förstfödslorätten afskaffad och äktenskapet nedsatt till ett blott civilt kontrakt mellan de båda könen, hvilket lika lätt kunde upplösas som ingås. I början, isynnerhet under direktorial-styrelsen, infördes de skarpaste motsatser mot det gamla, enligt romerska lagen ordnade familjelifvet och det efter katholska kyrkan såsom sakrament hedrade och ansedda äktenskapet; och den sedeslöshet som under slutet af den äldre monarkien varit något karakteristiskt och snart sagt ett privilegium för det förnämsta ståndet spridde sig nu bland medelklassen. Småningom gjorde väl i det yttre sedlighet och borgerlig ordning åter sin rätt gällande och missbruken mildrades. Men qvinnorna hade dock engång fått en ny, egendomlig ställning och hvad de vunno i frihet förlorade de i sittl fordna anseende. Äfven familjelifvet i allmänhet hade förlorat utomordentligt och den ständigt öfverhandtagande egoismen och likgiltigheten förall högre sedlighet och alla ädlare intressen undergräfde alltmera så väl familjen, som hela samhället. Dertill kommo de sig allt mera utbredande och på privatlifvet allt närmare andvändning finnande politiskt-sociala åsigterna. Det var numera icke ädlingen och den ofrälse, som bildade samhällets begge motsatta poler; med det tredje ståndets herravälde inträdde och gjorde sig mer än någonsin gällande den skrikande kontrasten mellan rikedomen och fattigdomen, kapitalisten och proletären. — Allt detta upptogs i Saint-Simonismen till ett alla samtidens vitalfrågor i sig omfattande system. Saint-Simon ville i grund reorganisera samhället och gifva det nya religiösa, sociala och politiska former. Ett stort folkförbund skulle upprättas, en organisk förening af hela den europeiska folkfamiljen dock med bibehållande och skyddande af de särskilta nationaliteternas sjelfständighet. Nya rättsförhållanden mellan arbetet, talangen och kapitalet skulle inträda, i hvilka en hvar finge verka enligt sin kallelse, utveckla sig inom den hans själsanlag motsvarande sfer och sjlf åtnjuta produkten af sitt arbete. S:t-Simons nya Christendom, skulle blifva den sednares sanna förverkligande genom det materiellas heligförklarande och religiösa erkännande. Så gjorde sig i allmänhet äfven i Eouriers och andra med S:t-Simon beslägtade systemer en krass materialism sig gällande mot den christna religionens idealism, och — hvad man likväl åsyftade — individen och den personliga friheten blef ingalunda räddad *). I alla fall uträttades nästan ingenting med all denna formalism och alla dessa systemer: ett nytt lif måste ingjutas i samhällets ådror innan detta kunde ikládas nya former, och hvarje försök att afskaka de gamla före den rätta tidpunkten måste nödvändigt leda till ännu djupare förderf. Emedlertid tillhörde

det litte-

*) Att den äfven går under i Kommunismen, en illa förklädd despotism — och dertill den krassaste despotism, nämligen materiens — är för den ytligaste betraktelse påtagligt. Svårare torde det vara att uttala sig om Socialismen, med dess mildare och sig efter de rådande opinionerna mera lämpande former.raturen att uppvisa samhällets så, på poetisk väg söka medlen för deras botande, och genom individernas upplysning och förädling göra samhällets omgestaltning möjlig. Också uppstod en tidslitteratur, som ibland likasom koketterade med sin egen sönderslitenhet och förtviflan, ibland med ett djupt allvar, som bjert afstack mot adertonde århundradets frivola skriftställeri, påpekade sedeslösheten och det sociala förderfvet. Naturligtvis måste samtiden med sina hvarandra korsande och motsägande företeelser och det ständiga bemödandet att skaffa sig lösning af de nya motsägelserna och vitalfrågorna, lättast röra sig i den deråt redan längesedan egnade och bäst passande form; Romanen upptogs derföre af alla och nyttjades i alla riktningar för att såsom förut afspegla verkligheten, och såmedelst affordra den räkenskap.

8. Bland den otaliga mängd af författare, som uppträdt i denna riktning, vilja vi endast betrakta Aurora Dudevant och Eugene Sue, af hvilka den förra hufvudsakligen behandlat frågan om äktenskapet, under det den sednare mest sysselsatt sig med den om förmögenheten. — Madame Dudevant, känd under pseudonymen ”George Sand”, är författarinna till ganska många arbeten, hvilka vi anse närma sig typen för i ästhetiskt hänseende fullkomliga tendensromaner. Vi citera här några ord ur Theodor Mundt's omdöme om henne i hans historia öfver Samtidens Litteratur: ”George Sand behöfver blott den aldra enklaste situation hos manliga och qvinliga hjertan, sådana man vid hvarje kamin i ett familjerum ser bredvid hvarandra, för att derur bilda en stor kulturtragedi, som ej afviker ett steg från den faktiska verkligheten. Hon har att behandla en oerhörd fråga: att under samhällets och civilisationens närvarande förhållanden icke två personer kunna vara lyckliga med hvarandra, äfven om de älska eller just derföre att de älska hvarandra. Så har hon gjort sig till det sociala ondas skaldinna, utan att grundlöst uppdikta något.” — Hennes första större arbete var Indiana, i hvilken hon med glödande färger skildrar äktenskapets tryckande tvång och den tidens unga mäns gräsligaegoism. Mellon romanens fem hufvudpersoner — Delmare, typen för en tyrannisk man, Indiana, hans finkänsliga, kärleksträngtande maka, Raymond, en lättsinnig egoist, Ralph, den i tysthet älskande, ädle och hederlige mannen samt Noun, ett naivt, glödande naturbarn — spelas här ett tragiskt familjedrama, hvars slut icke heller ar fullt försonande, enär de begge ädla hjertan, hvilka slutligen finna hvarandra, med förbannelse lemna den gamla verldens förpestade jord. I Valentine ligger samma idé till grund, fast den framträder i omvexlande situationer. — I Jacques är det åter den bedragne mannen, som sjelf söker döden, för att återgifva sin otrogna maka friheten. Så triumferar då alltid äktenskapsbrottet, likasom det i Sand's romaner skildras såsom under nuvarande förhållanden oundvikligt. De skärande motsatserna i det borgerliga lifvet och det olyckliga öde som deraf nödvändigt måste drabba hvarje rikare begålvad varelse, tecknas kanhända med de skarpaste konturer och bjertaste färger i Lälia. I allmänhet återkommer i hennes öfriga arbeten nästan samma grundtanke, men behandlas alltid på ett lika nytt som snillrikt sätt. — Från konstens synpunkt måste alltid Eugene Sue anses stå under George Sand, men hans arbeten hafva, kanske just genom deras fel, vunnit en ryktbarhet och popularitet som vida öfvergår hennes. Så allmänt kända som de äro, skulle det vara till intet tjenande att angifva, deras innehåll, om än den, emot den Sandska enkelheten så kontrasterande, nästan otroliga mängden af underbara händelser och hvarandra korsande intriger tilläte någon ting dylikt. Eugene Sue, som i sina äldre romaner framställde en psykologiskt-filosofisk målning af samhällets skuggsidor och dervid lät den mest tröstlösa verldsåskådning framträda, har i sednare delen af sitt författareskap påpekat de enligt hans åsigt enda möjliga botemedlen. Dessa äro praktiska tillämpningar af de socialistiska idéerna och han har derigenom likasom George Sand erhållit en viss politisk betydenhet.

9. Ehuru den didaktiska romanen redan af ålder varit hemmastadd i Tyskland var det dock hufvud-sakligen de från Frankrike härstammande idéerna som gåfvo den sin nuvarande riktning. Frankrikes politiska och litterära lif hade alltid på Tyskland haft ett stort inflytande, men det var hufvudsakligen samtidigt och i följe af julirevolutionen som detta inflytande genom det tyska ”rörelse-partiet” visade sig rätt märkbart. Missbelåtenheten med det bestående, och sträfvandet att inom den sköna litteraturen återgifva och bringa till

harmoni samtidens konflikter och motsägelser blef ett rådande politiskt och litterärt mod. Romanen blef ett slags allmänt samtalsrum, hvari dagens herrskande intressen blefvo afhandlade. Härvid kan man urskilja tvenne sätt att förfara; antingen ställde man sig på åskådningens ståndpunkt, uppfattade så det sig i den yttre verlden företeende och behandlade det med objektiv sanning, på samma gång, som man uti all denna förvirring sökte på poëtisk väg återställa harmonien eller uppvisa huru denna vore att finna — eller begagnade man rätt och slätt det i samtidens lif gifna förhållandena och använde dem för att bekräfta och utbreda sina subjektiva åsigter. Hit hörer det dåvarande så kallade ”Partei der Bewegung”, en lika mycket politisk, som litterär fraktion, hvilken utmärkte sig genom ett oförsonligt hat mot allt bestående. De enligt detta partis åsigt föråldrade och derföre obrukbara stats-institutionerna i allmänhet och särdeles christendom en och äktenskapet angrepos synnerligen. Inom denna genre äro utan tvifvel Laube's ”jnnges Europa”, Gutzkows ”Wally” och Mundts ”Madonna” de på en gång mest karakteristiska och i ästhetiskt hänseende utmärktaste arbetena. — Till en annan skola, som kanhända bättre uppfattade tendensromanen, hör Tieck, hvilken också med skäl räknas för en af Tysklands utmärktare författare, likasom äfven början till hans skriftställarebana infaller före ofvannämnde period. Hans förnämsta arbete inom ifrågavarande genre är ”Vittoria Accorombona”, der han visserligen för oss till Italiens medeltid, men dock behandlar frågor, som företrädesvis ingripa i vårt tidehvarf, och det ur en synpunkt som fullkomligt harmonierar med George Sand's.Vittoria ar en rikt begåfvad, ädel qvinna, som hyser afsky för männernas hjertlöshet, småaktighet och den usla lystnad, som de orätt kalla kärlek. Och det är likväl endast en sann och upphöjd kärlek som gör äktenskapet sedligt, icke den kyrkliga eller civila sanktionen. Emedlertid ingår Vittoria äktenskap med en henne underlägsen, föraktlig och småsinnad man, för att genom hans makt rädda sin familj från hotande faror. Under äktenskapet uppfyller hon samvetsgrannt allt, som ej sårar hennes begrepp om kärlek och sedlighet, Men då hon sednare lär känna en verkligt ädel och sann man, uttrycker hon med största uppriktighet sin afsky för sin make och följer sitt hjertas kallelse. Den nya mönsterförening, som sålunda bildas mellan typerna för man och qvinna varar dock ej länge utan upplöses genom en blodig katastrof. Skulle man dock uti denna vilja se det förolämpade samhällets och sedllighetens hämnd, så skulle man allt för mycket misstaga sig; deremot vittna de i hela boken kanske skarpare än i något fransyskt arbete framträdande tendenserna, hvilkahnär strängt och skoningslöst fullföljas.

10. I England hade vid början af detta århundrade samtids- eller familje-romanen, från hvilken blott ett litet och nästan omärkeligt steg leder till den såkallade tendensromanen, småningom nedsjunkit till den såväl till ämne som form trivialaste behandling och slutligen genom den ständigt allt flera anhängare vinnande historiska romanen blifvit nästan alldeles utträngd. Men då nu denna sednare i sin ordning började förlora i den alltför öfvermättade allmänna smaken började samtidsromanen åter att höja sig och utvecklades nu med mera frihet än förut. Man inskränkte sig visserligen i allmänhet till sedemålningar från de tre konungarikena, men dessa målningar togo nu mera ej sina gestalter endast från ”high life”, man vände sig med förherrskande intresse till de lägre klasserna, skildrade folklifvet och behandlade dermed sammanhörande frågor. Härjemte uppträdde politiska och sociala tendenser, hvilka i England hafva allmänt intresse, och dessa fullföljdes och uppvisadesuti tecknandet af enskilta personers öden. Äfven Bulwer, som särdeles i början af sitt författarskap med förkärlek tycktes röra sig inom de förnämare kretsarne har dock i flera arbeten på ett genialiskt sätt sysselsatt sig med folkets lidanden, och framförallt i ”Natt och Morgon" samt ”Lucretia” behandlat frågor rörande samtidens vigtigaste intressen. Ditåt tyckes äfven numera hela hans skriftställarebana luta. Hvad vi här yttrat om Bulwers sednare period kan med ännu större skäl sägas om Charles Dickens, i hvars arbeten, t. ex. i ”Nicolas Nickleby” och "Oliwer Twist” afgjorda tendenser framträda.

11. Äfven i andra europeiska länder har tendensromanen blifvit bearbetad. Hvad i Sverige C. J. L. Almqvist och pseudonymen Onkel Adam uträttat inom samma genre, är allmänt bekant; vi kunna här blott omnämna det, utan något försök till särskilt bedömmande. Redan den ifrågavarande litteraturens så stora spridande och popularitet, äfvensom den omständigheten att denna konstform valts af så många bland samtidens utmärktare föorfattare, torde i någon mån jäfva oviljan mot tendensromanen. Ty utan tvifvel äga dock både konstnären och den allmänna opinionen härvidlag rösträttighet; huru än framtidens afgörande röst må bestämma.

Då vi uti det föregående sökt besvara en del af de mot tendensromanen gjorda inkast, hafva vi dervid endast velat försvara lämpligheten af sjelfva konstformen. Hvad tendenserna åter beträffar, är det icke här passande att dömma öfver dem; de höra till ett annat forum än den ästhetiska kritikens. Så mycket torde man dock kunna säga, att då i tendensromanen vanligen den demokratiska principen är herrskande, hvilken äfven åtminstone i allmänhet tyckes röra vår tid i tusen olika riktningar, så kan man äfve härutinnan säga att tendensromanen är uttryck för tidsandan.

Man klagar öfver poesiens förfall i våra dagar och säkert är att den ingalunda, åtminstone på samma sätt och i samma mening, utöfvar ett lika stort infly-tande som i fordna tider. Härtill är väl orsaken mindre att söka i bristen på enskilta lysande snillen, än snarare i den allmänna riktningen hos vår tid. Med dess rastlösa, ifriga sträfvande efter ständig utveckling och framåtskridande har den ej tillfälle att stanna och bortdrömma sin tid vid randen af den Kastaliska källan. Den fordrar något mera af poësien, än blott den allmänna ästhetiska njutningen, den vill ej blott höra de svaga, förklingande ljuden af sferernas musik, den längtar efter kraftiga, välbekanta toner som finna genklang i hjertat och harmoniera med sinnesstämningen. Äro dessa fordringari obilliga, förnedrar man konsten genom att hörsamma dem? Vi tro det ej, och hoppas dessutom att det icke är poësien sjelf, utan de gamla konstformerna, som i vår tid luta till förfall. Epos, Drama och Lyra hafva hvardera på olika tider och hos olika folk varit förherskande, utan att konsten förgåtts med någon af dem. I vår tid herrskar dessa trenne konstformers innerliga sammansmältning: romanen, deraf är intet att frukta för poësien sjelf.

*